

לומדים ביחד

"הוא הכה, ואתם מרפאים?..." על רפואה, אמונה ומידת הביטחון בה'

הקטע הבא מפרשת 'בשלח' [העוסקת ביציאת מצרים], מתאר את צעדי הראשונים של העם היהודי בדרך לחירות. אחרי 210 שנים של השפלה ושיעבוד, סוף סוף יוצא העם מעבדות לחירות. הפרשה בתחילתה מתארת את רגעי האימה והפחד שהיו. את המצרים שרודפים אחריהם... את המדבר הסוגר מכל עבר... את קריאות השבר והפחד: "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר?"... ואז קורא הנס הגדול: באותו רגע מרים משה את מטהו. הים נהפך ליבשה "המים להם חומה מימינם ומשמאלם". והנס ההסטורי קריעת ים סוף מתרחש. כביטוי לפרץ השמחה שר העם שירה גדולה הלא היא 'שירת הים'. לאחר 210 שנים של שיעבוד הנה המושג חירות מקבל סוף סוף ממשות. שלושה ימים עוברים על העם במדבר מאז הנס הגדול והעם צמא למים, הוא מגיע למקור מים מרים שאינם ראויים לשתייה, ומתלונן. ואז מורה הקב"ה למשה לקחת עץ, להלשיכו למים והמים המרים מתמתקים. לאחר הנס מגיעה הכרזתו של ה' המדבר על מחלה ורפואה ובנושא זה יעסוק לימודנו הפעם.

1

שמות פרק טו, כו

וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמְחִלָּה אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ כְּמִצְוֹתֶיךָ לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאָךְ.

← פסוק זה עוסק בהשגחת ה' ובחובתם של בני ישראל לקיים את המצוות. לפי ההבנה הפשוטה, מסביר הפסוק את הרפואה כשכר מן השמים על קיום המצוות, ובהקשר זה אין לכאורה מקום לרפואה בידי בשר ודם.

← האמנם? האמנם בהליכתו של יהודי מאמין לרופא ישנה סתירה למידת הביטחון בה? ובמילים אחרות: האמנם ישנם מקרים בהם צריך האדם לסמוך על הקב"ה שירפא אותו ולא ללכת לרופא? מה דעתכם?

2

קראו את הדעות הבאות:

הרמב"ן רבי משה בן נחמן (1194-1270) ויקרא כ"ו, יא

כי כאשר יהיה האיש החסיד שומר כל מצות ה' אלקיו, ישמרהו הא-ל מן החולי והעקרות והשכול... והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם ולא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל כמו שאמר כי "אני ה' רופאך" (שמות ט"ו, כו), וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה גם כי יקרה עוון שיחלו לא ידרשו ברופאים, רק (אלא) בנביאים כענין חזקיהו בחלותו שנאמר "גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים..." וזו היא כוננתם (של חז"ל) באמרם "רופא ירפא (שמות כ"א, יח) - מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות", לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו. אחר שהוא בקי במלאכה ההיא.. ועל כן האנשים הניצים [-הנאבקים] שהכו זה את זה באבן או באגרוף יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים כאשר אמרה, כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, מדעתו שכן יהיה, אבל ברצות ה' דרכי איש, אין לו עסק ברופאים.

3

ר' נחמן מברסלב (1772-1810) / שיחות הר"ן, נ'

מענין דוקטורים ורפואות הרבה [רבי נחמן מברסלב] לדבר עמנו מאד והיה מגנה מאד מאד ענין רפואות ודוקטורים ומזהיר מאד מאד לכל מי שרופא לחוס על חיו ועל חיי זרעו ובני ביתו, שיתרחק עצמו מאד בתכלית הרחוק מלעסוק חס ושלום, ברפואות ודוקטורים ואלו מי שיש לו חולה בתוך ביתו ואלו מי שיש לו חולה חס ושלום, רחמנא לצלן אף על פי כן ישליך על ה' יתבו וישען באלקיו לבד ואל יעסק ברפואות ודוקטורים כלל אפילו במקום שיש דוקטורים מפלגים אף על פי כן אל יסמוך עליהם ואל ימסר חיו בידם כי הם קרובים למיתה יותר מחיים רחמנא לצלן... ואלו מי שיש להם חולה חס ושלום הוא סכנה גדולה מאד ורחוק מן החיים... ואיך ימסר חיו בידם שהוא תלוי בחוט השערה שכאשר הדוקטור שונה איזה תנועה בעלמא פחוט השערה הרי הוא מקלקל חיו וממיתו בידים וכאשר רואין בחוש רב הפעמים שרבים מאד מתים מן העולם על ידי הדוקטורים... על פן צריכים להתרחק ולכרח מהם מאד ואל יאמר האדם שהוא חולה חס ושלום או שיש לו חולה בתוך ביתו חס ושלום אם כן, על מי אסמך? כי בהכרח לעשות איזה עסק בדרך הטבע ואיך אנחנו את החולה ולא אשתדל בהצלתו? ! כי באמת זה שטות כי מאחר שהדוקטור רחוק מחיים וקרוב להפך פנוף לעיל וסוף פל סוף הוא צריכה לסמוך רק על השם יתברך, טוב לסמוך מיד

4

טוב לסמוך מיד על השם יתברך ואל יספן את החולה בידים על ידי הדוקטור כי על פי רב הדוקטורים הם שלוחי המלאך המנות רחמנא לצלן. וידמה בעיניו פאלו הוא יושב במדבר או ביער שבהכרח לסמוך על השם יתברך לבד מאחר שאין מה לעשות כמו כן עכשו אף על פי שיושב במקום שיש דוקטורים ורפואות... ואמר בדרך צחות, שעל מלאך המנות הוא קשה מאד להמית בעצמו כי כל העולם תלוי בו וקשה וכבד עליו לעשות הכל בעצמו על פן העמיד שלוחים במקומו בכל מקום והם דוקטורים שהם שלוחיו להמית אנשים כי הם ממיתים בני אדם הרבה מאד מאד אשרי מי שמתרחק מהם ומחזיק עצמו בהשם יתברך לסמוך עליו לבד.. וישא עיניו לשמים וישען בה' לבד.

← מה דעתם של הרמב"ן ורבי נחמן מברסלב על הליכה לרופאים? מה דעתכם על כך?

← מניין לדעתכם יכולה לנבוע רתיעה שכזו מהסתמכות על רופאים?

5

במקום אחר בחומש שמות ישנו פסוק אחר הנוגע בתחום זה. האמנם שני הפסוקים מדברים בקול אחד? קראו:

תלמוד בבלי, ברכות דף ס. [מתורגם]

אמר רב אחא הנכנס להקיז דם אומר: יהי רצון מלפניך ה' א-לקי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי א-ל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו. אמר אביי לא יאמר אדם כך אלא ששינו בבית מדרשו של רבי ישמעאל 'רפא ירפא' (שמות כ"א, יח) - מכאן שניתנה רשות לרפואה.

← כיצד מבארים חכמי התלמוד במקור הבא, את הפסוקים הנ"ל וכיצד מיישבים את המתח בין רפואת אדם לרפואה בידי שמים?

← הביטוי "ניתנה רשות לרפואה לרפאות" מרמז על כך שאכן מלכתחילה הדבר אכן אסור. מדוע לדעתכם שונים ענייני רפואה משאר המקצועות בעולם, שאנו זקוקים להיתר מיוחד כדי לעסוק בו?

6

על משמעות ההיתר לעסוק ברפואה, קראו את המקורות הבאים:

הרמב"ם, רבי משה בן מימון (1135-1204) פירוש המשניות פסחים פ"ד מ"י

ולפי דמיונם המשובש והמטופש אם רעב אדם ופנה אל הלהם ואכלו שמתרפא מאותו הצער הגדול בלי ספק, האם נאמר שה- סיר בטחונו מה? והוי שוטים יאמר להם, כי כמו שאני מודה לה' בעת האוכל שהמציא לי דבר להסיר רעבוני ולהחיותני ולקיימני, כך נודה לו על שהמציא רפואה המרפאה את מחלתי כששתמש בה.

7

החיד"א, חיים יוסף דוד אזולאי (1724-1806) [מתורגם] ברכי יוסף יורה דעה שלו ב

ונראה שבימינו אין לסמוך על הנס, וחייב החולה להתנהג בדרך העולם לקרות רופא שירפאנו, ואין ביכולתו לשנות טבע העולם ולומר כי הוא גדול מכמה חסידי הדורות שנתרפאו על ידי רופאים, וכמעט איסור יש בדבר, או משום יהרא [גאוה] או משום שאין לסמוך על נס במקום סכנה... אלא ינהג כדרכן של בני אדם ודרכם של בני אדם להתרפאות על ידי רופא.

← הרמב"ם עצמו כידוע היה גם רופא. כיצד הוא מבין את היחס בין רפואה לשאר ענייני העולם [כמו אכילה למשל..]?

← מספר נימוקים נתנו על-ידי המפרשים השונים להיתר לעסוק ברפואה, דבר שלא מצאנו בשום מקצוע ועיסוק אחר (לא מצאנו היתר מפורש לעסוק בנגרות, או במסחר וכדומה...). מהו נימוקכם בעניין? האם גם כיום יש הבדל בין עולם הרפואה ומקצועות אחרים?

7

קראו לסיום, ושתפו- מה מסקנתכם מהדברים?

מדרש שמואל פרשה ד א, מהד' בובר כז ע"ב [מתורגם]

מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבא שהיו מהלכים בחוצות ירושלים והיה עמהם אדם אחד. לפתע פגש בהם אדם חולה. אמר להם: רבותי אמרו לי במה אתרפא?

אמרו לו: קח לך כך וכך [צמחי מרפא] עד שתתרפא.

אמר להם אותו האיש שהיה עמהם: מי הכה אותו בחולי?

אמרו לו: הקדוש ברוך הוא.

אמר להם: ואתם הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם?! הוא הכה ואתם מרפאים?

אמרו לו: מה מלאכתך?

אמר להם: עובד אדמה אני, והרי המגל בידי.

אמרו לו: מי ברא את האדמה? מי ברא את הכרם?

אמר להם: הקדוש ברוך הוא.

אמרו לו: ואתה מכניס עצמך בדבר שאינו שלך, הוא ברא אותו ואתה אוכל את פירותיו?